

LUONNONVARA-ALAN KLUSTERIN KOKOUS	Muistio
-----------------------------------	---------

Aika:	16.3.2022 klo 13.00–16.00
Paikka:	Teams-kokous

Osallistujat: Anne-Mari Söderström
 Kaija Kinnunen, MTK
~~Annakaisa Heikkonen, MTK~~
~~Tuomo Marttila, Metsätalousyrittäjä~~
~~Olli Lipponen, Metsähallitus Metsätalous Oy~~
 Anna-Riikka Lavia, Arctic Ice Cream Factory, pj.
~~Jari Kurtti, Arctic Superfoods~~
 Johannes Vallivaara, ProAgria Lappi
~~Rainer Peltola, Luonnonvarakeskus~~
 Rauno Kuha, Luonnonvarakeskus
 Kyösti Paloniemi, Lapin koulutuskeskus REDU
~~Veikko Majjala, Lapin AMK~~
~~Jussi Soppela, Lapin AMK~~
~~Marru Kraft, Lapin AMK~~
 Janne Näkkäläjärvi, Saamelaisalueen koulutuskeskus
 Jarmo Saariniemi, Ammattiopisto Lappia
 Inga Savukoski, Lapin TE-toimisto
~~Marjut Luttunen, Lapin TE-toimisto~~
 Anne Ristioja, Lapin ELY-keskus, siht.
~~Paula Alho, ELY-keskus~~
 Virpi Anunti, ELY-keskus
 Tuula Uusipaavalniemi, ELY-keskus (ennakointivastaavien verkosto)
 Markku Alm, TEM Toimialapalvelu, kohta 8

1. Kokouksen avaus, asialista ja sihteerin valinta

Puheenjohtaja Anne-Mari Söderström oli kokouksen aikana matkalla Kuopioon, joten varapuheenjohtaja Anna-Riikka Lavia toimi kokouksen puheenjohtajana.

Hyväksyttiin asialista. Kohta 8. Kokouksen teemana oli katsaus uusiutuvan energian teemaan ja esittäjänä toimialapäällikkö Markku Alm Varsinais-Suomen ELY-keskuksesta.

Koska oppilaitoksen edustajia ei ollut kokouksen alussa paikalla, Anne Ristioja toimi kokouksen sihteerinä. Tarkemmat kirjaukset ajankohtaisista asioista löytyy taulukosta Ajankohtaiset.

2. Läsnäolijat

Todettiin läsnäolijat (ks. osallistujalista yllä). Uusina jäseninä mukana kokouksessa Inga Savukoski TE-toimistosta ja Virpi Anunti ELY-keskuksesta.

3. Edellisen kokouksen muistio

Edellisen kokouksen 7.9.2021 muistio löytyy [luonnonvara-alan klusterin Lapin luotsi -sivulta](#).

4. Klusteritoimijoiden keskeiset ajankohtaiset kuulumiset ja näkymät

Käytäntönä on sovittu: Klusterin jäsenet kirjaavat ajankohtaisia kuulumisia ja näkymiä ennen kokousta Luonnonvaraklusterin Teamsin kokoukskansioon tiedostoon_Kokouksen kansioon voi myös tallentaa aineistoja, joita halutaan jakaa kokoukseen osallistujille. Osallistujat tutustuvat etukäteen kirjauksiin ja

kokouksessa kukin klusteritoimija nostaa keskusteluun keskeisimmät asiat ja osallistujilla on mahdollisuus kysellä tarkennuksia kirjatuista asioista. Kirjaukset myös muodostavat pohjan muistion kirjauksille.

Klusteritoimijoiden em. tiedostoon kirjaamat kuulumiset ovat muistion liitteenä. Kokouksessa olleet jäsenet kertoivat ajankohtaiskuulumisia sen lisäksi, mitä olivat liitteeseen kirjoittaneet.

Kaija Kinnunen toi esille erityisesti maatilojen ahdingon, jota aiheuttavat energian, lannoitteiden ja siementen raju kallistuminen sekä Ukrainan sodan mahdollisesti aiheuttamat lisäuhat ja vaateet huoltovarmuudelle.

Anna-Riikka Lavia kertoi kuulumisia pienen elintarvikeyrityksen näkökulmasta: tiettyjen erikoisjäätelön valmistukseen tarvittavien raaka-aineiden (mm. leipäpuujauhe) saatavuus on merkittävästi heikentynyt ja ongelmat saattavat näkyä monessa muussakin kohtaa ketjussa. Korvaavien raaka-aineiden tai uusien maahantuojien etsiminen teettää yrittäjille ylimääräistä työtä. Toisaalta artesaaniruoaalle on edelleen kysyntää.

Johannes Vallivaara korosti, että parhaiten menestyvä osa maatiloista selviää myös kriisien aikana. Nyt tosin vaikeuksissa on myös ns. keskikastin tilat eli ne, joilla ei ole puskureita pahan päivän varalle, mutta jotka ovat voineet toimia normaaliaikoina ilman suurempia ongelmia. Neuvonnalla on nyt entistä suurempi rooli pohtia yrittäjien kanssa, mitä kannattaa tuottaa ja mitä pystyy tuottamaan nykyisessä kustannustilanteessa. ProAgria on aloittamassa Tilma (Tiedosta tekoihin Lapin maaseudulla) -viestintähankkeen, jonka avulla voidaan antaa tiloille tietoa ja tukea. Meneillään on vielä myös Maaseudun kasvuhanke MAKU, josta voi saada yhden päivän verran ilmaista asiantuntija-apua mm. mikroyrityksen kehittämistoimien suunnitteluun. Kohderyhmänä hankkeessa ovat maaseudun mikroyritykset, eivät suoraan maatilat. Maatiloille on tarjolla NEUVO-palvelua. Selviytymisneuvontaa maaseudun mikroyrityksille (erityisesti elintarvike-, luonnontuote- ja matkailuala) voi saada myös Lapin ammattikorkeakoulun hankkeesta Yhteistyöllä tulevaisuuteen, jonka avulla voidaan niin ikään tarjota yksi ilmainen neuvontapäivä. Johannes kertoi myös, että ProAgrian tulevassa vuosikokouksessa pohditaan organisaation tulevaisuutta.

Anne Ristioja kertoi liitteeseen kirjoitettujen asioiden lisäksi tammikuun 2022 loppuun päättyneen maaseuturahaston hankehaun tuloksista ja rahoituksen saavista hankkeista. Hakukierroksen teemana oli erityisesti maaseudun infraa tukevat asukkaiden viihtyvyyttä, ja elinkeinojen edistämistä tukevat hankkeet sekä maaseudun digitalisaatiota edistävät hankkeet. Infrahankkeista rahoitukseen menevät mm. Pellon kunnan Arhmaan toimintapuisto sekä Utsjoen kunnan lähivirkistysalueen kehittämistä tukeva Nisulammen lähivirkistysalueen kehityshanke. Digihankkeista rahoituksen sai SamiSoster ry:n SaameDigi-hanke, jossa kartoitetaan saamelaisalueen toimijoiden ja asukkaiden digivalmiuksia ja saamelaisten palveluiden saavutettavuutta digitaalisin keinoin. Rahoitukseen on menossa myös Lappian luomutuotantoon keskittyvä viestintähanke Lisää luomua Lappiin. Kaija Kinnunen toi tässä yhteydessä esille sen, että luomumaidon keräily ei onnistu Lapissa ja se aiheuttaa merkittävän esteen luomumaitotuotteiden jatkojalostukselle maakunnassa.

Jarmo Saariniemi kertoi Lappian rakentamishankkeista. Lampolan rakentaminen on edistynyt ja lampola on aikataulullisesti valmis vastaanottamaan Pelson vankilampolasta tulevat 280 lammasta pässeineen ja karitsoineen. Lampolan koko kapasiteetti on jopa 750 lammasta. Toukokuussa alkaa navetan rakennustyöt ja työ on valmis syksyyn mennessä, jolloin sinne saapuvat Pelsolta lapinlehmät. Arktinen puutarha rakentuu keväällä ja alkukesällä: paikalle istutetaan 55 eri kasvilajia/lajiketta. Yhteistyötä puutarhan teossa tehdään Luonnonvarakeskuksen kanssa ja kasvit ovat samalla ns. geenivarakasveja. Yksi erikoisuus on mm. Pohjanpunaherukka. Lisäksi maatilalla on nurmikoealue sekä koealue humalaköynnöksille ja tyrnipensaille. Humalaa viedään tulevaisuudessa koekäyttöön Lapin

panimolle Tornioon. Koealueella on myös nokkoskoe liittyen LUKE:n Arktinen nokkonen-tutkimushankkeeseen.

Anna-Riikka lisäsi, että Lappialla lähtee käyntiin myös elintarvikeyrittäjille suunnattu hanke, jossa tarkoitus on lisätä yritysten verkostoitumista oppilaitoksen kanssa ja saada apua yritysten kehittämiseen.

Anne-Mari Söderström oli kirjannut ajankohtaisia asioita liitteeseen ja kertoi olevansa menossa Kuopioon lihakunnan hallituksen kriisikokoukseen, jossa teemana on lihan hinnoittelu meneillään olevan kustannuskriisin aikana. Kriisiasiat vievät nyt paljon tuottajien aikaa sekä omalla tilalla että verkostojen kanssa.

Janne Näkkäljärvi kertoi, että polttoaineen korkea hinta vaikuttaa porotaloudessa varsinkin nuoriin yrittäjiin. Porotalous on kohdannut vaikeuksia pohjoisessa myös vaikean lumitilanteen takia: porojen kaivuolosuhteet ovat heikot ja porotaloutta koettelee vastaava tilanne kuin kriisitalvena 2019–2020. Elinkeinon uhkakuvat saattavat vaikuttaa myös alan koulutuksen kiinnostavuuteen pitkällä tähtäimellä, nyt hakijoita on koulutuksiin hyvin. Inariin on suunnitteilla ns. uuden sukupolven poroteurastamo vanhan tilalle. Asiaa on viritelty Opetushallitukseen päin. Investoinnin rinnalle on suunniteltu kehittämishanketta, jolla tuettaisiin uuden teurastamon käyttöönottoa, kun se toivon mukaan aikanaan toteutuu. Nykyiseen teurastamoon on hankittu jatkojalostuslaitteita, joita voidaan joustavasti siirtää myös uuteen laitokseen. Saamelaisalueen koulutuskeskuksessa on meneillään myös käsityön ja matkailun yhteistyöhanke, jonka tavoite on vahvistaa molempia elinkeinoja.

Rauno Kuha kertoi Luonnonvarakeskuksen vasta käynnistyneestä hankkeesta, jonka tavoite on varmistaa mahdollisuus lähiruuan käyttämiseen SOTE-alueella ja kunnissa myös tulevaisuudessa. Kyseessä on viestintähanke, jonka aikana käydään kaikissa Lapin kunnissa ja annetaan tietoa mahdollisuuksista rakentaa SOTE:n tukipalvelut niin, että myös paikallisilla tuottajilla on mahdollisuus päästä mukaan hankintoihin. Yhteistyökumppaneina hankkeessa ovat Sodankylän kunta (Merja Ahola) ja Tervolan kunta (Tanja Häyrynen), joten osajoukko on vankka.

Lisäksi Rauno Kuha kertoi LUKE:n hankkeesta liittyen porojen aiheuttamien peltovahinkojen arviointiin. Asiaan liittyen on tehty monipuolinen tutkimustietoon perustuva opas, jonka avulla osapuolille voidaan antaa käytännön ohjeita vahinkojen arvioinnin tekemiseksi.

Virpi Anunti kertoi luonnonvara-alan koulutuksista. Meneillään on mm. bio- ja kiertotalouskoulutusta korkeakoulutetuille ja vähähiilisyiden asiantuntijakoulutuspilotti on haussa. Valikoimassa on myös mm. Metsäala tutuksi ja Työtä metsästä -koulutuksia ja joitakin omaehtoisia koulutuksia on tuettu luonnontuotealasta kiinnostuneille. Lisäksi tarjolla on paljon erilaisia palveluja ja valmennuksia.

Keskustelussa Anna-Riikka toi esille marjojen saatavuuden ja laadun. Suoraan tuottajille myymisessä olisi mahdollisuuksia yksittäisille poimijoille, jolloin kerääjälle maksetaan myös poimintaan liittyvästä tarinasta. Anne totesi, että yksittäiset poimijat tarvitsisivat omat verkostot, tietoa ostajista ja kouluttamista.

Inga Savukoski kertoi, että yritykset ovat ilmaisseet kiinnostuksensa palkata ukrainalaista työvoimaa. Koronapandemian aikana myös luonnonvara-alan yrittäjiä on ollut väliaikaisen työttömyysturvan piirissä. Lisäksi ko. tukea on voitu myöntää porotalouden monialayrittäjille, joilla on ollut liitännäiselinkeinona esimerkiksi matkailua. Luonnontuotealan yrittäjistä osa lopettanee toimintansa heikentyneen markkinatilanteen takia ja osa hakeutuu koulutukseen. Merkillepantavaa on, että lomittajia kysytään enää hyvin harvoin TE-palveluista. TE-palvelut.fi -sivusto poistuu ja tilalle tulee Työmarkkinatori.fi. Palveluun tulee uusi rakenne, jossa työnhakijoiden osaaminen ja työnantajien työvoimatarpeet saadaan paremmin kohtaamaan toisensa.

5. Matkailuklusterin sekä luonnonvara- ja elintarvikeklusterien yhteiskokouksen suunnittelu

Syksyllä 2022 pidettävän matkailuklusterin sekä luonnonvara- ja elintarvikeklusterien ja näiden sidosryhmien yhteiskokouksen koollekutsuja on luonnonvara-alan klusteri. Alustavasti on suunniteltu, että kokous pidetään mahdollisuuksien mukaan Ammattiopisto Lappian Louen toimipisteellä teemalla Louen maaseutuuyrittäjyyden osaamiskeskus koulutus- ja kehittämissympäristönä.

Sovittiin yhteiskokouksen suunnittelun etenemisestä ja vastuista: työryhmä Jarmo Saariniemi, Anna-Riikka Lavia, Anne-Mari Söderström ja Tuula Uusipaavalniemi suunnittelevat ohjelmaa ja aikataulutusta. Tuula kutsuu työryhmän valmistelupalaveriin. Yhteiskokous olisi mahdollisesti syyskuun puolivälin jälkeen.

6. Luonnonvara-alan klusterin Lapin luotsi -sivusto

Keskusteltiin Lapin luotsin [luonnonvara-alan klusterisivuston](#) päivitystarpeista ja sovittiin edellisessä kokouksessa sovittujen toimien loppuun viemisestä. Luonnonvaraklusterin vuosittainen ennakoitintarkaus, joka löytyy [luonnonvaraklusterin luotsi-sivulta](#) työstettiin vuonna 2020 ja on sovittu päivitettäväksi tänä vuonna.

Anne Ristioja kutsuu koolle asiantuntijaryhmän (Anne, Anna-Riikka Lavia, Anne Mari Söderström) ja työryhmä käy läpi Luotsi-sivuston ja työstää päivitystarpeet. Tuula päivittää ryhmän työstämät muutokset klusterin luotsi-sivustolle. Apuna käytetään koko luonnonvaraklusteriryhmän asiantuntemusta. Samalla voidaan miettiä Anna-Riikan esille nostaman mahdollisen kannanotton tmv. laatimista maaseutuelinkeinojen vaikeaan tilanteeseen liittyen.

7. Terveiset toimialaklustereiden pj-kokouksesta

Toimialaklustereiden puheenjohtajien ja ennakoitivastaavien kokous pidettiin teamsillä 16.2.2022, koollekutsujana hyvinvointi-klusteri. Kokouksen muistio löytyy tallennettuna Luonnonvaraklusterin Teamsin kokouskansioon (Kokous_2022_03_16).

8. Katsaus uusiutuvan energian teemaan, TEM toimialapäällikkö Markku Alm

Uusiutuvan energian TEM toimialapäällikkö Markku Alm kertoi toimialan kehityksestä ja näkymistä. Keskusteltiin näkymien vaikutuksista Lapin luonnonvara-alojen toimintaan ja kehittämistarpeisiin. Markun esitysaineisto löytyy tallennettuna Luonnonvaraklusterin Teamsin kokouskansioista (Kokous_2022_03_16).

9. Muut asiat

Käsittelyssä ei ollut muita asioita.

10. Tiedoksi

Lappilaisesta verkostoyhteistyöstä:

- Lapin Kauppakamari: [Uutinen](#) - Raportti: [Barentsin alueen investoinnit, elinkeinoelämän näkymät ja potentiaali](#)

TEM Toimialapalvelu:

Toimialapalvelun uutiskirjeet: <https://tem.fi/toimialapalvelun-uutiskirje>

- Luonnontuotealan julkaisut: <https://tem.fi/toimialapalvelu/luonnontuoteala>
- Elintarvikealan julkaisut: <https://tem.fi/toimialapalvelu/elintarvikeala>
- Uusiutuvan energian julkaisut: <https://tem.fi/toimialapalvelu/uusiutuva-energia>

11. Seuraava kokousaika ja -paikka sekä teema

Seuraava kokous on matkailu- sekä luonnonvara- ja elintarvikeklusterien yhteiskokous (ks. kohta 5) syksyllä, johon voidaan tarvittaessa liittää myös lyhyt klusterin oma kokous. Päivämäärä ilmoitetaan myöhemmin.

12. Kokouksen päättäminen

Puheenjohtaja päätti kokouksen klo 16.04.

Klusteritoimija	Luonnonvara-alan/Klusteritoimijan näkökulmasta - Ajankohtaista/tilannekuva nyt, Näkymät/tarpeita, joihin vastattava - Tiedotettavaa
Maaseutuyrittäjä Anne-Mari Söderström	<p>Maatilojen määrä jatkaa vähenemistään, Tornioistakin lopetti viime vuonna 7 lypsykarjatilaa. Huolestuttavinta on, että kaikki lopettavat eivät enää ole eläkkeelle siirtyviä, vaan mukana on nuorempiakin. Maidon sopimustuotanto ja lihantuotannon heikko kannattavuus leikkaavat tulosta, kustannukset kasvavat koko ajan, eikä raskaasta työstä jää enää palkkaa, joten ei ihme, että palkkatyö alkaa houkutelaa. Mikäli markkinoilta ei ala tulla positiivisia uutisia tuottajahintojen paranemisesta, saattaa huoltovarmuus olla pian heikolla tolalla.</p> <p>Näkymät eivät siis kovin ruusuiset ole, mutta elämme toivossa, että tilanne kohenee: jos tuottajahintoihin saadaan kohennusta, pystyvät tilat jatkamaan toimintaansa ja elintarvikesektori saa tarvitsemaansa raaka-ainetta sekä kuluttajat jatkossakin maailman parasta ja puhtainta ruokaa 😊.</p> <p>Työvoimatarvetta olisi lomittajapuolella paljon, uusia lomittajia vain on kovin vaikea löytää. Jostakin pitäisi saada houkutelua väkeä töihin, muuten lomitusjärjestelmä kaatuu omaan mahdottomuuteensa. Saa nähdä, muuttuuko tilanne ensi vuonna, kun koko Pohjois-Suomen lomituksen hallinnointi siirtyy Muhokselle.</p>
MTK Kaija Kinnunen	<p>Maatalouden pitkään jatkunut kannattavuuskriisi on syventynyt entisestään Ukrainan sodan seurauksena. Lannoitekauppa on pysähtynyt ja polttoaineiden sekä rehujen hinnat ovat nousseet jyrkästi. Maataloudessa odotetaan pikaisia toimia tilanteen laukaisemiseksi. Päärooli tilanteessa on markkinatoimijoilla, mutta myös poliittisia päätöksiä tarvitaan pikaisesti.</p>
Arctic Ice Cream Factory Anna-Riikka Lavia	<p>Mikroyrityksen näkökulmasta Ajankohtaista/tilannekuva nyt:</p> <ul style="list-style-type: none"> - omassa jatkojalostusyriyksessä markkinat ovat taas virkistyneet - rajoituksia ei ole päällä ja matkailu vetää, ja sitä kautta ravintolat ostavat lähellä tuotettuja elintarvikkeita normaaliin malliin - kokemusta on saatu myös tuotteiden sopimusvalmistuksesta, ja se on tuottanut arvokasta tietoa erilaisissa arvoketuissa toimimisesta - jatkojalostajien kannattaa miettiä erilaisia toimintamalleja, jotta tuotannon kapasiteetti saadaan hyödynnettyä ja volyymeja nostettua - raaka-aineiden hinnat ja kuljetuskustannukset sen kun nousevat ja se aiheuttaa painetta myös paikallisesti tuotettujen elintarvikkeiden hinnankorotuksille - mietityttää, kuinka paljon ruuasta ollaan valmiita maksamaan, ja miten lappilaisten erikoistuotteiden markkina tulee muuttamaan, kun tavallisestakin tulee kallista? <p>Näkymät/tarpeita mihin vastattava:</p> <ul style="list-style-type: none"> - enemmän ja enemmän tarvitaan yhteistyötä ja varsinkin TOIMINTOJEN KESKITTÄMISTÄ esimerkkinä vaikkapa kuljetukset - yhä vähemmän on varaa touhuta yksikseen - kotimaisen ruuantuotannon tarvetta ja merkitystä ei voi liikaa korostaa, mutta mihin hintaan sitä tuotetaan ja kenen selkänahasta se resurssi sen tuottamiseen revitään? Näillä näkymin markkinat ja kysyntä Lapissa tuotetuille elintarvikkeille vain kasvavat tulevaisuudessa, mutta miten mahdollistetaan niiden tuottaminen, jos alkutuotannon tilannetta ei saada kestävämmäksi?

<p>ProAgria Lappi Johannes Vallivaara</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Käynnistymässä Tiedosta tekoihin Lapin maaseudulla (TILMA) viestintähanke; maatilayritysten toiminnan kehittäminen, lähiruoan käytön lisääminen, ajantasaisen maatalouspolitiikan tiedon levittäminen ja maaseudun toimijoiden yhteistyön lisääminen - Meneillään Maaseudun yritysten kasvuhanke (MAKU); neuvontahanke maaseudulla toimiville yrityksille tai yrittäjyyttä suunnitteleville; liikeidean sparraus, liiketoiminnan kartoitus, vaihtoehtojen arviointi, rahoituksen neuvonta. Hankkeella voidaan toteuttaa maksuton päivä asiakkaalle. Perusmaatalous suljettu ulkopuolelle, mutta tilat, jotka suunnittelevat tai joilla jo on muuta toimintaa, kuuluvat hankkeen kohderyhmän piiriin. - Älykkään erikoistumisen maaseutuklusteritoiminnan osalta toiminnan suuntaviivoja aletaan suunnittelemaan keväällä; miten toimintaa jatketaan, kuka tulee olemaan vetäjäorganisaatio. Hyvä mahdollisuus “uuteen käynnistämiseen” - Yhdistyksellä ylimääräinen vuosikokous perjantaina 18.3. jossa keskustellaan yhdistyksen tulevaisuudesta
<p>TE-toimisto Inga Savukoski</p>	<p>Inga S: Metsätalousyrittäjät ovat yrityspalveluihin yhteyksissä työvoimatarpeiden osalta, myös kv-työvoimaa kysytään. Yrittäjien väliaikaisen työttömyysturvan piirissä on ollut luonnonvara-alan yrittäjiä, erityisesti luonnontuote- ja porotalousyrittäjiä. Yrittäjien väliaikainen työttömyysturva päättyi 28.2.2022. Turvan piirissä olleille yrittäjille on ollut tarjolla asiantuntijapalveluja, esim. Voimaa eteenpäin. Te- palvelut.fi sivusto korvautuu Tyomarkkinatori.fi-sivustolla toukokuun alusta. Sivustolla on laajalti tietoa mm. Yrittäjyydestä ja työnhakijoita ja –paikkoja mätsäävä ominaisuus.</p>
<p>ELY-keskus Paula Alho Anne Ristioja</p>	<p>Ensimmäinen haku ympäristöEAKR-hankkeille ja ESR+ hankkeilla alkaa näillä näkymin (ja hyvin todennäköisesti) 1.4. ja päättyy 31.5.2022. Uudistuva ja osaava Suomi 2021–2027-ohjelman hakuinfo ESR- ja EAKR-kehittämishankerahoitus Pohjois-Suomessa 16.3.2022 klo 13–15.</p> <p>Lapin ELY-keskuksen maaseutuyksikössä seurataan maatalouden tilaa huolestuneena. Pelkona on, että tilojen määrä Lapissa vähenee radikaalisti. Uusia avauksia pitäisi tehdä. Ensi syksynä Lappialla on alkamassa luomuhanke viljelijöille ja jatkojalostajille ja on toiveissa, että luomun periaatteita voitaisiin ottaa käyttöön laajemminkin ja voi myös olla, että lannoitteiden hintojen kohotessa luomun kiinnostus kasvaisi. Lapilla olisi edelleen hyödynnettävää myös luomukeruuotteissa: jalostusta niissä ei tällä hetkellä Lapissa juuri ole ja luomun lisäarvo valuu maakunnan ulkopuolelle. Myös poropuolen tilanne on vakava erityisesti tietyillä alueilla, joilla kaivaminen on hankalaa. Pelkona myös porotaloudessa on, että tulee uusi kriisivuosi, vaikka aiemmastakaan ei ole ehditty toipua. Porotaloudessa tulisi vahvistaa porotalousyrittäjien osaamista jatkojalostuksessa: näin suurempi osa tuloista jäisi paikallistalouteen. Uusi maaseuturahastokausi alkanee näillä näkymin vuoden 2023 puolella – tarkkaa ajankohtaa ei ole vielä tiedossa. Lapissa on valmisteltu alueellista CAP-suunnitelmaa, mutta se vaatii vielä tarkentamista monelta osin. Ympäristöasiat tulee huomioida aiempia ohjelmia painokkaammin. Ydinasioita ovat Lapin maaseudun kestävä yritystoiminnan rahoitus sekä elämisen edellytysten mahdollistaminen maaseudun asukkaille.</p>